

MÜSTƏQİLLİK DÖVRÜNDƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ İNZİBATI ORQANLARINDA APARILAN İSLAHATLARIN PRİORİTET İSTİQAMƏTLƏRİ

Azərbaycan Respublikası müstəqillik qazandıqdan və müstəqil dövlət kimi öz Konstitusiyasını qəbul etdikdən sonra (12 noyabr 1995-ci il) ölkəmizin inzibati orqanları daha əvvəlki kimi işləyə bilməzdi. Heydər Əliyev gücün hüququna yox, hüququn gücünə əsaslanan, demokratik prinsipləri ehtiva edən siyasəti ilə müstəqil Azərbaycan dövlətini yaratmışdır. Məhz buna görə də «Azərbaycan Respublikasında hüquqi islahatların həyata keçirilməsi, məhkəmələrin, islah-əmək müəssisələrinin və istintaq təcridxanalarının işinin yaxşılaşdırılması ilə əlaqədar əlavə tədbirlər haqqında» 9 oktyabr 1999-cu ildə 194 sayılı Fərman imzalamışdı. Həmin fərmanın əsas məqsədi inzibati orqanlarda, strukturlarda və onların fəaliyyətlərində köklü dəyişikliklərin aparılmasından ibarətdir. Forma və məzmun etibarilə yeni dövrün tələbləri ilə ayaqlaşan və fəaliyyət göstərən dövlət qurumlarının yaradılması zamanın tələbindən irəli gəlirdi. Məhz bu səbəbdən əvvəllər Azərbaycanda mövcud olmayan, yalnız müstəqil dövlətlərə xas olan Dövlət Gömrük Komitəsi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Qiymətli Kağızlar üzrə Dövlət Komitəsi, Vergilər Nazirliyi, İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsi, Sənaye və Energetika Nazirliyi, Fövqəladə Hallar Nazirliyi, Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyi, Dövlət Sərhəd Xidməti, Ali Attestasiya Komissiyası, Dövlət Feldiyeger Xidməti, Azərbaycan Respublikasının diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Xarici İşlər Nazirliyi kimi inzibati qurumlar yaradılmış, onların fəaliyyət prinsiplərini və istiqamətlərini müəyyən edən əsasnamələr təsdiq edilmişdir. Cəmiyyətdə gedən demokratikləşmə ilə əlaqədar olaraq hazırda Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən inzibati qurumların strukturlarında daim dəyişikliklər aparılır, onların əsasnamələri yeniləşdirilir, yeni dünya nizamına uyğun yeni qurumlar yaradılır. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Miqrasiya Xidməti (19 mart 2007-ci il), Ailə, Qadın və Uşaq problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (6 fevral 2006-cı il) məhz belə qurumlardandır.

Azərbaycan Respublikasında rəsmi şəkildə inzibati islahatlar konsepsiyası qəbul edilmədiyindən qanunvericilik və icra hakimiyyətləri tərəfindən aparılan inzibati islahatların prioritet istiqamətlərini aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- dövlətin sahibkarlıq subyektlərinin iqtisadi fəaliyyətinə müdaxiləsinin məhdudlaşdırılması, o cümlədən əzəli dövlət tənzimlənməsinin dayandırılması;
- icra hakimiyyəti orqanlarının təkrar edilən funksiya və səlahiyyətlərinin ləğv edilməsi;
- iqtisadiyyat sahəsində özünü-tənzimləyən təşkilatlar sisteminin inkişafı;
- iqtisadi fəaliyyətin, nəzarət və yoxlamanın tənzimlənməsi dövlət əmlakının idarəedilməsi funksiyalarının ayrılması və dövlət təşkilatları tərəfindən vətəndaşlara və hüquqi şəxslərə xidmət göstərilməsi;
- ərazi idarəetmə və yerli özünüidarəetmə orqanları arasında səlahiyyət bölgüsünün müəyyənləşdirilməsi.

2005-ci ildə Dövlət Qulluğu məsələləri üzrə Komissiya yaradılmış və bu qurum 2006-cı il yanvarın 16-dan etibarən TASİS (Avropa İttifaqı) ilə birgə «Azərbaycanda dövlət qulluğu sahəsində islahatlara dəstək» adlı birgə layihə hazırlayıb həyata keçirmişdir. Qanunçuluq, aşkarlıq, şəffaflıq, nəzarət və səmərəlilik prinsiplərinə əsaslanan hərtərəfli inzibati islahatlar, strategiyanın tətbiqinə və inkişafına yönələn bu layihənin əsas məqsədi -Azərbaycanda dövlət qulluğunun idarə olunma üslubuna, üsul və metodlarına, kadr təminatına dəyişikliklər etməklə beynəlxalq standartlara uyğun müasir və səmərəli dövlət qulluğu strukturunu yaratmaqdan ibarət olmuşdur. Layihə, həmçinin Dövlət Qulluğu Məsələləri üzrə Komissiyanın fəaliyyətinin səmərəli təşkili, dövlət qulluğuna qəbulun müsabiqə və şəffaflıq əsasında həyata keçirilməsi və «Dövlət qulluğu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqi istiqamətinə öz töhfəsini vermiş və bu gün də verməkdədir.

DQMK dövlət idarəçiliyi sahəsində kadrların hazırlanması və yerləşdirilməsi məqsədi ilə bir sıra normativ sənədlər qəbul etmişdir ki, onlar günümüzün reallığını özündə yaxşı əks etdirməklə inzibati sahədə islahatların aparılmasında mühüm rol oynayırlar. Belə sənədlərə «Müsabiqə şəffaflığının artırılmasına dair tələblər» (17 oktyabr 2007-ci il), «Söhbət qrupunun üzvlərinin davranışına dair» (17 oktyabr 2007-ci il), «Dövlət qulluğuna qəbul və inzibati vəzifələrin tutulması üçün müsahibənin keçirilməsi qaydaları» (7 fevral 2008-ci il), «Dövlət orqanlarında inzi bati vəzifələrin altıncı-doqquzuncu təsnifatına uyğun olan vəzifələrin tutulması üçün ehtiyat kadrlarının formalaşdırılması qaydaları» (30 aprel 2008-ci il), «Dövlət orqanlarında dövlət qulluğuna qəbul üzrə test imtahanının təşkili, keçirilməsi, qiymətləndirilmənin aparılması və inzibati vəzifələrin təsnifatı üzrə keçid ballarının müəyyən edilməsi qaydaları» (1 oktyabr 2009-cu il) və s. nümunə göstərmək olar.

İnzibati islahatlar sahəsində atılan ən mühüm addımlardan biri 29 dekabr 2005-ci ildə «İnzibati icraat haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu»nun, 30 iyun 2009-cu ildə «Azərbaycan Respublikasının İnzibati Prosesual Məcəlləsinin və «İnzibati orqanların təsnifatının təsdiq edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 28 avqust 2007-ci il tarixli 136 №-li qərarının qəbul edilməsi ola bilər. Hər üç sənəd 1 yanvar 2011-ci ildən qüvvəyə minmişdir. Bu normativ-hüquqi aktlarda yeni siyasi sistemə keçid, hüquqi, demokratik və dünyəvi dövlət quruculuğunda idarəçilik münasibətlərinin müasir inkişaf səviyyəsi, idarəçiliyin inzibati hüquqi formalarının təkmilləşdirilməsi, praktikada idarəçiliyin yeni forma və metodlarının tətbiq edilməsi kimi məsələlər

öz əksini tapmışdır.

İnzibati icraat haqqında AR qanununun məqsədi inzibati orqanlar tərəfindən insan hüquq və azadlıqlarına əməl olunmasını təmin etməkdən və qanunun aliliyinə nail olmaqdan ibarətdir. Bu qanun ilk dəfədir ki, hər bir vətəndaşı inzibati orqana münasibətdə özəl hüquqlarla təmin edir. Adıçəkilən qanunda əks etdirilən müddələrdən görüldüyü kimi, bu qanun inzibati orqanlarda inzibati icraatı daha şəffaf və daha effektiv həyata keçirmək, onların fəaliyyətini qanunda nəzərdə tutulmuş əsaslara bağlamaq, habelə vətəndaşları və hüquqi şəxsləri inzibati orqanların qanunsuz qərarlarından daha yaxşı müdafiə olunması məqsədini güdür.

«Azərbaycan Respublikasının İnzibati Prosesual Məcəlləsi» inzibati hüquq münasibətləri ilə bağlı mübahisələrin məhkəmə aidiyyətini, həmin mübahisələrə məhkəmədə baxılması, həlli prinsiplərini və qaydalarını müəyyən edir.

Qeyd edilən normativ-hüquqi aktlardan istifadə olunması və məhkəmə quruluşunun təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə 9 avqust 2010-cu il tarixində «Məhkəmə quruluşunda bəzi dəyişikliklər, hakimlərin ümumi sayı və məhkəmələrin ərazi yurisdiksiyası haqqında» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı qəbul olunmuşdur. Bu Fərmana uyğun olaraq müvafiq ərazi yurisdiksiyasına malik olan Naxçıvan Muxtar Respublikası, 1 və 2 sayılı Bakı, Gəncə, Sumqayıt, Şirvan, Şəki İnzibati-İqtisadi məhkəmələri yaradılmışdır.

Yuxarıda deyilənlərə əsasən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, inzibati dəyişikliklərin yeni əsaslarının axtarışı Konstitusiyaya qəbulundan sonrakı siyasi, hüquqi və mədəni islahatların aparılmasının bütün dövrlərində müşahidə olunmuşdur. Dövlət idarəçiliyi sahəsində inzibati islahatların aparılmasının ən aktiv dövrü 2000-ci ildən sonrakı dövrə təsadüf edir. Məhz bu illərdə Azərbaycan Respublikasında dövlət idarəçiliyinin səmərəliliyinin radikal şəkildə artırılması məqsədilə icra hakimiyyətində köklü dəyişikliklər aparılmış, paralel strukturlar ləğv edilmiş, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının qorunması sahəsində mühüm işlər görülmüşdür.

Yeni inzibati islahatların xarakterik xüsusiyyəti və prioritet istiqaməti cəmiyyət həyatının bütün sahələrinə hüquqi normalar çərçivəsində nəzarət edə bilən güclü icra hakimiyyətinin yaradılmasıdır. Gələcək islahatların əsası kimi bu gün Azərbaycan dövləti üçün ənənəvi olan oriyentirlər seçilmişdir: möhkəm dövlət, zəngin vətəndaş, sosial həmrəylik. Güclü dövlət yaratmaq ideyasının tərəfdarı olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev demişdir: «Bu gün biz dünyada hörmət qazanmış ölkəyik. İnsanların həyat şəraitinin günbəgün yaxşılaşdığı ölkəyik, özü də bütün bunlar bizim əhalimizin 1 milyon qaçqın-köçkün olduğu bir şəraitdə baş verir. Bildiyiniz kimi, Ermənistanın bizim ölkəyə qarşı təcavüzü nəticəsində ərazimizin bir hissəsi işğal olunmuşdur. Bu, dünyanın, sayı ilə müqayisədə qaçqın-köçkünlərin ən yüksək faiz təşkil etdiyi ölkədir» (6).

Azərbaycan torpaqları bu gün işğal altında olduğundan, 1 milyona yaxın Azərbaycan vətəndaşı məcburi köçkün həyatı yaşadığından güclü dövlət hakimiyyətinə ciddi ehtiyac var. Azərbaycan iqtisadiyyatı gücləndikcə dövlətin sosial oriyentasiyası da genişlənir. Lakin bu dövlət totalitar mənada deyil, müasir anlamda, dünyanın bu gün qəbul etdiyi mənada güclü olmalıdır, yəni o, demokratik, sözün əsl mənasında, hüquqi, sosial dövlət olmalıdır. Bu dövlətin ali məqsədi Konstitusiyamızın 12-ci maddəsində qeyd edildiyi kimi, insanın hüquq və azadlıqlarının qorunması, vətəndaşların layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi olmalıdır.

Hazırda dövlət idarəçiliyi sahəsində aparılan islahatlar sırasında bu məqam ən çox diqqətçəkən cəhətlərdəndir. Müasir inzibati islahatların mühüm istiqaməti və əsas nəticəsi kimi, güclü dövlətin olmasının zəruriliyini inkar etmədən, onu da deməliyik ki, gələcəkdə «effektiv dövlət» anlayışına vətəndaş cəmiyyəti atributlarının da daxil edilməsi ən vacib məsələlərdəndir. Çünki yüksək vətəndaş cəmiyyəti quruculuğuna nail olan dövlət daha güdrətli və ədalətli olur.

«Son illərdə ölkəmizin iqtisadi inkişafı, dövlətimizin Cənubi Qafqazda regional lider rolunu möhkəmləndirmək məqsədi daşıyır. Deməli, Azərbaycanın regionda aparıcı rola olan iddialarını davam etdirmək istəyi müttəfiqlik münasibətləri sistemində onun yenidən formalaşmasını tələb edir» (7).

Nəhayət, sonda onu qeyd etməliyik ki, dövlət idarəçiliyi sisteminin gələcək kompleks modernləşməsi üçün, başqa qabaqcıl ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycanda da aparılan inzibati islahatların konsepsiyası qəbul edilməlidir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. B., Qanun, 2010.
2. Azərbaycan Respublikasının İnzibati-Prosesual Məcəlləsi. B., Qanun, 2010.
3. inzibati icraat haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
4. «İnzibati orqanların təsnifatı»nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 28 avqust 2007-ci il tarixli 136 №-li Qərarı.
5. Əliyev H.Ə. Azərbaycan XXI əsrin və üçüncü minilliyin ayrıcında. B., 2001, s.31.
6. Əliyev İ.H. İnkişaf məqsədimizdir. B., 2008, s.34.
7. Mehdiyev R.Ə. Azərbaycan: modernləşmə xətti. B., 2010, s.64.

Абдулалли Абдуллаев. Доктор философии по юридическим наукам, доцент

Приоритетные направления реформ, проводимых в административных и правоохранительных

органах в годы независимости Азербайджанской Республики

Резюме

В статье, в основном говорится о коренных изменениях проводимых реформ в административных и правоохранительных органах, структурах и их деятельности. По форме и содержанию эти реформы соответствуют современным требованиям всестороннего развития нашей республики.

Abdulali Abdullayev. PhD in Law, assistant professor

**Priority Reforms Carried out in Administrative
and Law Enforcement Bodies in Independent Azerbaijan
Summary**

The paper deals with radical changes of the reforms carried out in the administrative and law enforcement bodies, structures and their activity. The forms and content of the reforms meet the requirements of the modern time and comprehensive development of our republic.